

آنسیکلوپدی

یا

دائرة المعارف

هوشنگ میرمظهری

دورانی که مادر آن زیست میکنیم ، دوران بهم آمیختگی شکفت انگیز مدنیت هاست برای فهم این آمیخته شکفت انگیز که مدنیت چند هزار جوش عصر ماست ، واژه ها نقش موثری دارند .

گذشته از این آشنائی بفهم واژه ها و دانستن معنی های گوناگون آن در زمینه های مختلف مختص عصر ما نیست ، در همه عصرها نخبه افراد بشر یعنی آنانیکه در جلو بردن تمدن سهمی داشته اند ، باین کار نیاز شدیدی را حس میکردند و دلیل بر این امر پیدایش انواع فرهنگها ، دائرة المعارفها ، ولغت نامهها ، و آنسیکلوپدیها ... است و همواره پیشروان فرهنگ ملت ها ، سعی داشته اند ، «لغت نامه های علمی» و «هنری» و «فلسفی» و خلاصه مجموعه نیازمندی بشری را درین قبیل رشته ها ، بساده ترین زبان برای عموم بیان کنند ، - انگیزه «دائرة المعارف نویسی» با انگیزه های زندگی عقلی بشر و بسا قدمت تمدن هم تاریخ است ، و مقصدها و هدف های گوناگونی را پیروی میکرده است ، باین ترتیب .

در یونان قدیم

در تمدن اسلامی

در تمدن جدید اروپائی

که دورانیهای بزرگ سیر تمدن بشر است «دائرة المعارف نویسی» تغییراتی پیدا کرده است که اشاره مختصر بهر یک و کارگردانهای آنان - هدفهایشان و طرز کار آنان در میان مردم خود تاریخچه شیرین و دلکشی دارد ، و اطلاع بر آن برای منظوری که ما فعلاً میخواهیم دنبال کنیم بیمناسبت نیست و تا اندازه ای ضروری تشخیص میشود . و نظر باینکه هر گاه بخواهند کاری بر یک اساس صحیح قرار گیرد باید پریشه های اساسی آن توجه شود ، ما نیز درین جا ضمن یک بحث مختصر ولی تحقیقی این تحول را سریعاً از نظرمی گذرانیم . این بحث شامل این قسمت هاست :

- ۱ - بحث لغوی از تاریخچه (دائرة المعارف) یا (آنسیکلوپدی)
 - ۲ - تاریخچه مختصر آنسیکلوپدی در یونان .
 - ۳ - تاریخچه آنسیکلوپدی در اسلام .
 - ۴ - تاریخچه آنسیکلوپدی نویسی در تمدن جدید اروپا .
- البته ما کوشش خواهیم کرد که در هر يك از این قسمتها باجمال سخن برانیم .

۱ - بحث لغوی

دانسیکلوپدی، را اخیراً همان «دائرة المعارف» ترجمه کرده اند . و این ترجمه کاملاً بر مبنای معنی ریشه های لغت یا اصول (Etymologie) قرار دارد . زیرا . این کلمه که اصل آن یونانی است . با این ترتیب است آنکو کلیوس + پدیا یعنی (آموزش در حلقه) یا حلقه آموزش یا چرخ آموزش یا (پرگاردانش) و بطوریکه لغت شناسان آنرا ترجمه کرده اند چنین گفته :

«the circle or compass of the arits aud scieu»

دائرة یا برگار هنرودانش - که عیناً مترجم عرب آنرا «دائرة المعارف» ترجمه کرده است و مانیز عیناً آنرا گرفته ایم با تحقیق دقیقتر معنی ابتدائی ترکلمه چنین است . (بردن کودک بحلقه یا حوزة درس یا حلقه زندگی) ۱

تاریخچه آن در یونان قدیم

منظور کتابی بوده است در حکم «جامع المقدمات» یعنی دانستنیهای ضروری که لازم بوده است مرد جوان آزاد بداند تا در حلقه يك فرد مدنی قرار گیرد - این بحث را ارسطو در کتاب آئین رفتار نیکو و ماخس در باب اول قسمت ۵ و ۶ بیان کرده است سوفسطائیان مخصوصاً در قرن چهارم قبل از مسیح درین گونه تعلیم سرآمد دیگران شدند - ولی بعدها در دوران اسلامی صورت دیگر پیدا کرد .

در دوران اسلامی

يك طبقه از حکمای اسلام در قرن چهارم هجری پیدا شدند که خواستند در نزدیک کردن حکمت یونانی و دین اسلام قدمی استوار بردارند هدف علمی آنان دشمنی نوردیدن به هیچ علمی - و تعصب نداشتن به هیچ دینی بود .

آثار علمی - این طبقه از حکما در تمام مسائل علوم طبیعی و منطقی و ریاضی . والهی و حکمت عملی بادقت چیز نوشته اند و نامی هم از خود نبرده اند این رساله ها بنام رسائل اخوان الصفا مشهور است . و بعضی این سینا را شاگرد همین نویسندگان گمنام دانسته اند موضوعاتی که فرقه در آن بحث کرده اند عبارتست از :

۱- تحلیل لغوی از دیکسیونر بزرگ WEBSTER

و Dictionnaire etymologique de La langue fran caise .

- ۱- در علوم تعلیمی شامل: ارثاطیقی ۱ - هندسه جومطریا ۴ نجوم (اسطرنومیا) ۳ موسیقی، جغرافیا، نسبت عددیه، صنایع علمی نظری، صنایع عملی و حرفه‌ای، اخلاق و ابوبراب منطق جمعاً در چهارده رساله.
 - ۲- در طبیعیات - در انواع حیوانات خصوصیات بشر و طبیعت او و زیست‌شناسی و غیره - جمعاً در هفده رساله.
 - ۳- در روانشناسی - در مبادی عقل و غیره ده رساله.
 - ۴- در ناموس‌های الهی و شرایع، یازده رساله.
- مجموع این رساله‌ها ۵۴ است و در پایان این رسالات یک رساله که جامع تمام مسائل مذکور در رسالات فوق است آمده و در مقدمه آنها هم یک رساله در شرح مطالب هر رساله و دسته‌بندی و غرض از تألیف آنها قرار داده شده است این ترتیب خیلی جالب و از خیلی جهات خاصه از لحاظ تقسیم بر مسائل مخصوص هر علم شباهت بدائیه المعارف اخیر فرانسه که در سال ۱۹۳۷ شروع بطبع شده دارد باین فرق که این حوادث در حدود قرن دهم مسیحی انجام می‌گرفت.

در تمدن اروپائی

پس از آنکه اروپا خواست از خواب سنگین قرون وسطی بیدار شود، نخستین هشدار بنسب فرانسیس بیکن داده شد او در صدد بوجود آوردن کتابی بنام کتاب بزرگ (زندگی نوین دانش) یا (احیاء العلوم کبیر) برآمد. ولی توفیق نیافت این طرح را او در سال ۱۶۲۰ (تقریباً شش سال قبل از مرگش) ریخت.

در سراسر قرن هفدهم در اروپا مسأله بوجود آوردن رسالاتی بصورت الفبائی در جمیع رشته‌های علوم شروع به پدید آمدن کرد در سال ۱۶۹۴ کتاب لغتی شامل، لغات دانش و هنر در اروپا پدید آمد. در عین حالیکه لغت‌های تاریخی و مذهبیه و سیاسی، و جغرافیائیه را در برداشت.

و بالاخره دیدرو Diderot دعوتی عام، از جمیع حقوقدانان سرداران نظامی مورخین، ریاضی دانها، مهندسین، اهل ادب، مطبلین، کارگردانهای کارهای علمی، کارگران صنعتی و جمیع اهل فضل بعمل آورد. این دعوت عام، بزرگانسی چون ولتر - نویسنده مشهور فرانسه (۱۷۷۸-۱۶۹۴). دالامبرت - ریاضی‌دان و ادیب فرانسه (۱۷۸۳-۱۷۱۷). بوفن - ادیب و طبیعی‌دان فرانسه (۱۷۸۸-۱۷۰۷). منتسکیز - حقوقدان و ادیب فرانسه (۱۷۵۵-۱۶۸۹). کندیاک - فیلسوف حسی فرانسه (۱۷۸۰-۱۷۱۵).

1 - Arithmetique حساب 2 - Géometrie 3 - Astronomie

۴ اسم این کتابرا او چنین گذارده بود «Instauratio - magna» و در رساله کوچکی یادداشت کرد که این بزرگترین مجموعه علمی عصر است بیکن در ۲۲ ژانویه ۱۵۶۱ بدنیای آمد. - و در سال ۱۶۲۶ وفات کرد.

تورگو - مرد اقتصادی و سیاستمدار فرانسه (۱۷۸۱-۱۷۲۷) وعده کثیری دیگر این دعوت را پذیرفته ، و کتابی عظیم بنام دیکسیونر استدلالی علوم و هنرها و مشاغل بوجود آمده که قسمت ادبی آن زیر نظر دیدرو قرار داشت . و قسمت ریاضی آنرا دالامبرت راهنمایی میکرد .

فعلا - در اروپا - در تاریخ (۱۹۰۲ - ۱۸۸۵) یعنی در فاصله ۸۳ سال دایرة المعارف بزرگ تدوین شد ، و دایرة المعارف های قرن بیستم و لاروس و غیره که هر يك مختصات و اهمیت و روش خاصی را داراست و انسیکلوپدیای بریتانیکا که نخستین طبع آن . در سال ۱۷۶۸ و شانزدهمین طبع آن در سال ۱۹۴۷ بوجود آمد .

و انسیکلوپدی ایتالیا شامل علوم و هنر که در فاصله بین ۴۹-۱۹۲۹ بوجود آمده است . و در شوروی انسیکلوپدی شوروی که تطبیق علوم با عقیده سیاسی معینی در آن بچشم می خورد بوجود آمده است .

و در جامعه اسلامی انواع دایرة المعارف های بستانی و فرید و جدی و غیره دیده می شود .

و در ایران غیر از تاریخچه مفصل کتابهای جامع مانند نفایس الفنون و مختصر سائل اخوان الصفا ترجمه بقاری دایرة المعارف نویسی مراحل اولیه خود را طی میکند . که در اطراف آن بحث بعمل خواهد آمد .

در مورد انواع دایرة المعارف ها و متدهای آنها بحث طولانی وجود دارد که ما آنرا ذیل کلمه (دایرة المعارف) در همین سلسله بطبع خواهیم رسانید . اما منظور ازین بحث این است که چون دایرة المعارف امری است اجتماعی لذا باید خود اجتماع آنرا بنویسید و نظر باینکه از روی فهم بکار بردن لغت ها در گفته ها و نوشته ها کمک شایانی بتفاهم عمومی و پیش رفتن سطح فرهنگ می نماید . برای اینکه جوابگوی نیاز عمومی باشیم از همگی خوانندگان تقاضا می نمائیم .

- هر يك لغت های مورد نیاز خود را برای ما بنویسند .

ما در ضمن دعوت عامی که از جمیع اهل فضل بعمل خواهیم آورد . بامندی که بعداً باطلاع عموم خواهد رسید . جمیع نیروی ملی را دفعتاً واحده برای جوابگویی بسئوالات عمومی تجهیز میکنیم و امیدواریم باین ترتیب باسرع اوقات جمیع لغت های مورد نیاز همگی را با شرح مناسبی در اختیار خوانندگان عزیز قرار دهیم .

در باره ترتیب ضبط و طرز مراجعه باین شرحها را بعداً خواهیم نوشت .

قدیمی ترین سند چاپی موجود در جهان سال ۷۷۰ بعد از میلاد در چین تنظیم و چاپ شده است . حروف چاپی آن زمان یکپارچه و برجسته بوده و در ۱۰۴۱ میلادی و قبل از اینکه گوتمبرگ موفق باختراع چاپ شود شخصی بنام بی چینگ (Pi-ching) اولین حروف چاپ متحرك را اختراع و برای چاپ متون چاپی از آن استفاده نمود .

در کشور چین سال ۱۰۵ بعد از میلاد مسیح کاغذ ساخته شده است

بدانید که

پیشنهادی به وزارت فرهنگ و هنر

شهر اصفهان بمناسبت موقعیت خاص و ممتازی که دارد بطور قطع مورد توجه وزارت فرهنگ و هنر است و امید می‌رود با همت جناب آقای پهلبد وضع هنرمندان با ذوق اصفهانی بهتر شود و ابنیه باستانی این شهر نیز از دستبرد حوادث مصون بماند . بدینمناسبت پیشنهاد میکنیم :

- ۱ - يك مؤسسه یا دانشکده باستان شناسی در اصفهان ایجاد شود و باستان شناسان ایرانی و خارجی در آن بکار تعلیم و تعلم و تحقیق و تتبع پردازند .
- ۲ - موزه ایران باستان با اصفهان منتقل گردد و در یکی از ابنیه تاریخی یا محل مناسب دیگری جایگیر شود (در صورتیکه امکان انتقال کلیه اشیاء نیست قسمتی از آن که مناسبت با اوضاع این شهر تاریخی دارد منتقل گردد و يك موزه آبر و مند ترتیب داده شود.)
- ۳ - يك مؤسسه یا يك دانشکده هنرهای زیبای مجهز تأسیس یا هنرهای زیبای تهران با اصفهان نقل مکان پیدا کند و مخصوصاً ترتیبی داده شود که هنرهای دستی که راه اضمحلال را می‌پیماید دوباره احیاء گردد .

با دلی از مهر یاران مال
اندرین زندان پس از هشتاد سال
مدت عمرش در این بحر وجود
از جهان یکذره پیشرو کم نشد
شخص الفت چون بزیر خاک شد
آن زمان گفتند یارانش بهم
الفت غم‌دیده از دنیا برفت

الفت

این شعر را یکی از علاقمندان مجله وحید برای ما فرستاده بود و در شماره اول نیز چاپ شد اخیراً فاضل محترم آقای بدرالدین کتابی استاد دانشکده ادبیات اصفهان که خود سالها مؤانس و مصاحب شادروان الفت بوده اند صورت صحیح را از یادداشت‌های مرحوم الفت دست نویس و برای مجله فرستاده اند و ما ضمن تشکر از توجه ایشان مجدداً آن را چاپ مینمائیم .